

Emnenr. 29

Fylke: Møre og Romsdal

Tilleggsspørsmålnr.

Herad: Haroid

Emne: Julenissen

Bygdelag: Nedre Haroidalen

Oppskr. av: Ludv. N. Holstad

Gard: Holstad

(adresse): Haroid.

G.nr. 46 Br.nr. 5

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

1. Julenissen høyrer inni i bygden her frå gammalt. Han er innførd. Julenissen som deler ut julegaver har inni vore kjend her meir enn pålag i 30-30 år, og det herre som lovnad og forteljing frå dei vaksne til barna. Julenissen kjem med gaven på vi til barna. Men når julekvelden kom brukte vi ingen nisse, men herre la gaven inn under juletreet. Berre 2 gonger har vi hatt nisse her i vårt lurr. Det var første gang omkring 1945. Men det ser inni ut til at den skikka vil bli gjennom her i bygda enda. Eg veit inni av at det har vore nisse som har delt ut gaver på festar heller. Men sjølvsagt kan det vel finnest ein og annan heim i bygda som har henn etter skikken til kvar jul med utkledd nisse som kjem med julegaver, men dei er inni omange. Det er reklamen, og bøker og julehefte og først og fremst julekort som har gjort oss kjende med nissereen. Eg kjende eller visste inni om han i min barndom i 1890-åra. Men so tok han til å verta

2

Njens litt etter kvart, men herre i hiletta
og ommeby forteljing, og iveri i praksis
norske med jule eller andre tider, for av
di alle siste era.

2. Der di har hatt julenisse er det
sikkert slik at han har komme med alle
julegaver, ialfall til barna. Oftast er
det ein av di voksne på garden som er
nisse, og da får han si gave han som
di andre og iveri noko anna.

3. Eg har sett ein julenisse herre ein
gang og han var virkelig stor. Det var ein
gutt: 17 års alderen som hadde seg ut.
Men han skulle nok helst vera liten
og kortfott, ettersom barna strer han er.

4. Vanlige gamle Alder og si kjøpt eller
laget onaske med kvitt skjegg. Ei raus
topplue slik som di brukte for si 60-70
år sidan finst her knapt på ein eneste
gard i bygda no meir. Og iveri kvister
heller.

5. Ingenting lagar barna sjølve av onaske,
men mange kjøper di.

6. Ja. Og den skikken har vor omgitt
meir vanlig enn å gå julenisse, og da
særlig for si ~~50-60~~⁶⁰⁻⁷⁰ år sidan, men også
seinare. Det var ungdommen som dreiv
med det.

7. Nei, iveri det eg seier. Men skjensk
og onat, (eller seinare tid kaffi og godkaker)
det finn di alle steder. Og onno laga di.

3.
I Nei. Og har ingen komme over mellom
av dei gamle som kjemmer til den gamle
nissum eller kisten, og ingen ~~at~~ nokk om at
dei sette ut julegrønt til han.
Har dette nok levande folketræ her, so
omå det vera so lange tidan at det er
gløynt. Tradisjonen har olivna.

Men ein klar som heiter "Tussen"
og ein klar som heiter "Bogjen" dei
kjemmer om til i bygdene her, i dei
skumme det skinnest omlyse om. Men
det er vel ikkje som erant.

9. Nei. Dette er nok som vi alle
kan ha lesa om og kanskje også nok
kan ha prøvt det so lona på gardane.
Men som gammel skinn er det ikkje godt.

4.
Lag går det godt at vinene spises
med kyster. Og i en anden til dette omst
"Tissam" og "Kommjine" er og som på sine
i i partikler morsk om dem forestilling
de gamle haalt om disse for.
fivens om helba. Denne side
er ~~about~~ den mest talrige av alle i under
jordiske her mest av i gamle dager.

Det mest er alle sine kjendte, men
og av morsk etter gamle folk og det der har
kontakt med og andre.

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr.

Fylke: *Innre og Romsdal*

Tilleggsspørsmål nr.

Herad: *Harad Ulstein*Emne: *"Tussen" og "Bannjen"*
*og "Håleren"*Bygdelag: *Brandal, Flø, Bantad*
*vist.*Oppskr. av: *div. N. Holstad*Gard: *Holstad*

(adresse):

*Harad*G.nr. *46*Br.nr. *5*A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle. *nei*

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

*Gammel onnen fra Bantad i Brandal
Flø.*

SVAR

"Tussen"

Denneendinga er frå garden *Ytre-Flø* i *Ulstein* herad i *Ulstein* prestegjeld.

Gardbrukar og fiskar *Arne Olsson Ytreflø* fødd 1847 død 1932 fortalde denne songa til sonen *Karst Arneson Flø* som no er 65 år og bur på *Indre Harad*. Han er fiskerkipper og redar. Frå han har eg songa.

Det hadde come nover fantomop i onjåke slira. Ho var so heisk. Bestemorane hans *Arne Olsson* ville kunne råd for dette. Men det var ikkje linte til at ho trüdde nover på vaksnefolket. Dei hadde kansje for lita trü på råden hennar. Difor fekk ho güttingen han *Arne* til å hjelpe seg, han var då i 12-13 år alder. Ho kunne ikkje greie seg alene for det omätte vera nokon som spårde. Han var lovd si skane i løn, og så var güttingen *Arne* viljig. Bestemorane laga ein stor *"Hjörne-bite"*

(ein liiv flatbrön, tjünt på smiuro med skjöme), la han på hoggstakken, tok or øksa og hogde ned i biten. So spurde gäiten: "Hva du gjere or hestemor?" "E' högge "Tüssen" uto' mjeldkjinge", svara ho. Dette tok seg appatt 3 ganger med same spørsmål og same svar. Då var "Tüssen" jaga uto' mjälka.

Dette gjenn for seg kring 1860. Men det var dul innje heri när det vart heisk mjälk at dei trüdde på "Tüssen". Det var ovk ogar i mange andre tilfelle när det var ovk i seggen med mjälkestill og Kryttera, f.d. vanskung å få smör, eller si kys som innje "gar ned" eller "tonne for tidleg opp" o. a. l.

Det ryner denne saga fra Barstad aike. Denne aike grensa löyru til Vartdal herad og Grsta prestgjeld or, men löyrdi för til Alstein herad, og Itarid som i Alstein pr. gg. Difor var det i gamle dage nest samland millom folket i Itarid og Barstadaike, og Vartdalstranda.

Itan gamle Samonde Løer på Barstad, ein 83 år gamal garbrukar, fortalde meg denne saga.

"Borte på Romestrand, ein gard på andre sida av elva, der hadde dei si "Kobbasvein" (si syonja spjör av sin Kobb.). När det då var ovk åt med mjälkestillet i fjösam, anten på den sine eller onäten, so var det

berre å gå bort til Romestrand å få
lån denne sveiva. Dei tok av og
Straum ogve på begge sider med
sveiva småret som med ein kast,
og då vart "Tussen" verna med ein
gang, og hadde ingi onant meir.

Kobbe sveiva for over heile bygda og
var til stor hjelp for folket so lange
trua på henne vasa."

It var det vart av henne tilslutt med
og innje.

Dette var omkring 1880 og fram mot
1890 åra. Det må opplyst at denne
grenda lag mykje arbaid til i dei
dagar og gamal skinn og seil heilt og
lenger enn her på Håruel.

Tilllegg til nummer nr. 29 om Nissen.

Av si 95 år gamal Kvinne, Karm Torje-
brigtroatter Grimstad feru og vita dette:

Når julekvelden kom, etter dei hadde
ete steika, så kom julegeita, og dei
sa at det var nissen som kom med
henne. Nokon av dei vaksne i huset
hadde laga geita ferdig og so kom
ho stigande inn i stova.

Det var innje nokk anna som si lang
stang som dei hadde luyt ymse gamle
blode på. Og so vore steva til jater.

Av hundenet hūga ho innje anna enn 2
store sjovatter, det var åyrene.

I bakenden var der som si rumpe.

Men dei vaksne sa at det var nissen
som hadde laga geita og han var innje
under bloda. =geita

Om traktering eller julegeite hūgan ho innje.

1887

Han Samonde Tær fortalde omg dette.

«Borte på Romestrand var det eingong for lunga sidan sin onann som hette «Tæfta». Han vart kalla slik, men nva namnet kom av oit og innje.

Langt framme i Barstad dalen på andre sida av vatnet der hadde sin «Bokuj». Han «Tæfta» på Romestrand var svar júlfram til Bokujen og «drum júl». Då gjekk han uted fram til vatnet, fram på Reset og ropa med han namn. Då kom Bokujen brystande på andre sida og langsomt vatnet og tok innat han Tæfta og synte han segan til «Bokujstæret».

Torliis sag Bokujen ut «spürde eg han Samonde Tær. Han sag feil ut», svara han, «stor og stygg som ei meinevelte» (Stor sine, aüra i hop i toj)

Denne samn og a an og diure innje tideste av hilt sinnet. Det var litt för hans Samonde Tær si tid og han var född omkring 1870. Eg tenkjer det skal innje vera mykje av lag svar og trur han «Tæfta» som aitya «Bokujen» levde i 1850 ära.

Min om «Tüsen» og «Bokujen» viser eg til boka «Segn og trü» av lærar M. Kjondal. Disse segonne er uppkämda för många år sidan, og då var det flere gamle som levde og künne fortelja om oist.

Om Hülora.

Han Samson-Jær fortel:

"Eg kenta hente på Romstrand i unge-
domen. Gamle kona der, ho Petrina,
trüdde so huilt på Hülora, og vart hær
når nokon unge ville trü på det ho
fortalde. "Eg la mot henni" sa han Jær.
"Eg oninte på at det var hær noko
gammelt hüll". "A, nor du onannar" sa
ho Petrina, "eg har vel sett so onang
sin gong nor Hülora slær ut aska her
oppe gjela". Det var slik, at litt opp for
garden var der eit gammelt fjonnafar, det
kalla dei "gyllet" og der hüdde det ei
Hülorefamilje. Dette var vel omkring 1880, og
ho Petrina Romstrand var vel da mellom
60. og 70 år.

Men der var oninst 4 Hülorefamilje-
jer oppe i Barstadvika den tida, fortalde
han Samson-Jær.

På vestrida av delen oppfor garden Lyngje,
eit lite stykke oppe fjellrida, der ligg ei
lite slette som hutta "Skarstein slette", og
onidt på slette ligg "Skarsteinen".

Og der på slette omkring Steinen stüme
det henda du i dimme varduellar,
eller ljose summerette fern oja Hülora
danne, om du var so huldig. Det var
somme det lünnast for, sa han Jær.

Han gamle Pål Haride född omkring
1820 vid omkring 1900 såg ofte Hülora, og da
var han lyvande onar i Aesta tollominen
over henni, da vart ho vekk. Han måla

ogoo mass på alle dørene i fjöl og
lode. Det var vel i 1890 åra og høyde
falsk tale om dette. Det gamle hang
lunge "atti" med han Pål.

So er det ei lita huldre saga til
fortalt av Lars J. Holstad, eller bestefaren
Lars J. Holstad frå Sænderbø i Brandal,
Haroid. Han var fødd omkring 1840 og døde
kring 1920.

Den svulle bygge seg stov ut på Sænder-
bøen, og stov den tuffa på ein slik plass
at dei kom av altopp over hängen som
huldre helst til i. Då vart det so urolig
for henne ho fekk ingen fred. Difor vinnu
det henda skindom når dei sat inne i
stova som veldane, at dei høyde nok
som for og strauk seg lunge med seg
gen ute, skurert som det var nokon
som for og drog eller piska med ris =
avister att og fram etter bordkledringa.
Det var huldre, ho lina ille at dei sette
huset av over inn på henne. Huset vart der
overende, men sidan den tid har der
ingen vore anna enn sjette kvinnfolk
ute på Sænderbøen, sa han Lars. Det
var apulig å lita huldre. 7 1840-åra.

Han gamle Lars hadde også sett
huldre ein gang her oppi i fjellet over-
for Holstadgardane, "Ho for beint inn
i ei stue og vart avsk" sa han. (1875)

Denne saga ute frå Sænderbøen
er truing frå 1850 åra.
Og han Lars stredde nok på dei "under-
jordiske" all sin dag.